

# Javaslatok a vidékfejlesztés támogatására

(Az FVM Sapard terve 2000–2006 dokumentum tükrében)

A népfőiskolák európai és magyarországi története azt mutatja, hogy ezen intézmények a vidéki népesség olyan állampolgári önszerveződésű képzési szervezeteiként fejlődtek ki, amelyek központi szerepet tudtak játszani a ma vidékfejlesztésnek nevezett társadalmi-gazdasági erőfeszítésekben. Így például az 1844-től Dániában elinduló népfőiskolák a családi alapon álló kisárutermelei szövetkezés szellemi háttéréül szolgáltak, mivelhogy a parasztság meglévő társadalmi tudását, készségeit és kultúráját a közösségi érvényesítés, a helyi és nemzeti identitás és közösségiesség megőrzéseként és fejlesztéseként fogták fel. Nagyfokú gyakorlatiasságra törekedve, olyan képzési-művelődési kultúrát hoztak létre, amelyben a résztvevők egyenrangúságon alapuló párbeszéd, az egyén foglalkoztatási lehetőségeinek és érvényesülésének előfeltételeit megteremtő állampolgári minőség (általános műveltség, autonóm szemlélyiség) került a középpontba. Ugyanez vonatkozik a magyar népfőiskolák történetére, a sajátos magyar viszonyoknak megfelelően. 1936–1946 között a falufejlődés egyik legfontosabb képző intézményévé váltak, elsősorban az egyházak támogatásával. Az EU 15 tagállamának több mint a felében ma is életerős népfőiskola – mint az iskolán kívüli képzés alapintézménye – mára elvesztette ezt a közvetlen összekapcsolódását a vidék felmelkedésével, hiszen éppen tevékenységének eredményeként: a vidék társadalmának érdekeihez szabott általános közoktatási és mezőgazdasági szakképzési, továbbképzési és szaktanácsadói, valamint felsőoktatási rendszer alakult ki, amely maga is sokat átvett a népfőiskolák nyitott, közösségi szellemiségéből és oktatási módszereiből.

## Humán erőforrás-fejlesztés, szakképzés, vidékfejlesztés

A humán erőforrás fejlesztése a XX. század végi modern piacgazdaság egyik legerőteljesebben ki-

fejlesztett képzési ágazatává vált, amely a gazdasági növekedés és a versenyképesség szempontjai alapján a munkaerőt a termelés, a hasznosítás, a gazdasági tevékenység egyik fontos tényezőjeként tekinti beruházási területnek. Ahogy mondani szokták: az UNESCO humanisztikus képzési-művelődési koncepcióját a neo-liberális gazdaságpolitika és a globalizáció keretében átvette az OECD munkaerőfejlesztés-központú szemlélete. Am a '90-es évek közepétől éppen a legmeghatározóbb szervezetekben kezdett alapvetően átalakulni a gondolkodás, a Világbank, OECD és mások álltak az élére a képzési paradigmaváltás „reform”-politikájának – vagyis a globalizáció és a nemzetközi gazdaságfejlesztés legmeghatározóbb tényezői ismerték föl először, hogy a saját érdekeik érvényesítése „korlátokba” ütközik, ha a hasznosítást meghatározó „emberi tőke” szintjében, irányultságában csak az egyoldalúan foglalkoztatás-orientált humán erőforrás-fejlesztés érvényesül. Mindezt messzemenően tükröztöttek a Delors-jelentésben (1997), A *kognitív társadalom felé* című Fehér könyvben (1996), az OECD által meghirdetett „Égész életen át tartó művelődés” c. dokumentumban (1996), legújabbban pedig a Világbank *Tudás-fejlődés* (1998) című jelentésében.

Ezen dokumentumok és a kutatások legfontosabb mondanói:

– A felnőttképzés jelentősége egyre nő (az általános iskolai korosztály létszámához képest a hasonló szintű tanulmányokat folytató felnőttek Magyarországon e tanulócsoporthoz 0,05%-át teszik ki, középiskolai szinten ez éleli a 15%-ot és a felsőoktatásban már 55% felnőttképzés keretében végzi tanulmányait. A rendszer hierarchikusan felülről nyitott, a társadalom döntő többsége a képzettség és a munkaerőpiaci pozíció szempontjából veszélyeztetett).

– A népesség a tudás és a készségek 90%-át nem formális tanulási körülmények között sajátítja el, vagyis a formális felnőttoktatási és szakképzés

zési intézményrendszer igen drága és alacsony hatékonyságú s abban radikális reformra van szükség. (Lásd *Szakképzési Szemle* 15. évf. 1999. Kiadja a Nemzeti Szakképzési Intézet, Budapest)

– A felnőtt társadalom döntő többségéből hiányzik a készség és motiváltság, hogy be tudjon kapcsolódni a felnőttképzés és szakképzés formális rendszerébe. (Az átlagos funkcionális analízisben 20–25%). A nemzetközi kutatások tükrében az EU országokban a felnőtt lakosság 30–50%-a rendszeresen részt vesz a felnőttképzésben, ez a kör Magyarországon cca. 10%-ra terjed ki. Az élet-hosszigan tartó tanulás értelmében ezt az arányt jelentősen növelni kell. A részvételt meghatározó faktorok között – az előiskolázottság mellett – a civil szervezetekben való részvétel szintje és aránya a legfontosabb befolyásoló tényező.

– A humán erőforrás-fejlesztés preferenciarendszerében előtérbe került a személyiség, az általános műveltség, a polgári minőség, mint a munkaerőfejlesztés hatékonyának feltétele (egyrészt teljesen új kompetenciák kerültek előtérbe, pl. a képzésben az önálló tanulási képesség, az új munkaerőpiaci kompetenciák, mint az együttműködő-készség, a tolerancia, a konfliktus-kezelés, a team-munkára való alkalmasság, az idegennyelv-tudás és a számítástechnikai ismeret). A nemzetközi kutatások bizonyítják, hogy azok az országok sikeresebbek és a népesség adaptációs kapacitása ott magasabb, ahol a civil társadalom erősebb és a nem-formális képzés intézményrendszere és hagyománya (pl. népfőiskola) ebben működik.

A mindenkori magyar EU-előterjesztések leggyengébb részei a humán erőforrás helyzetének jellemzésére szolgáló összefoglaló adatok és elemzések. Az Eurostat statisztikai rendszere ha nem is sokkal jobb, de egy sokkal magasabb fejlettségi szinten, más politikai kultúrában és demokratikus szervezetrendszerben ez a szektorális faktor jelzőszámaként hatékonyabban funkcionál.

A fenti tendenciák fontos jelzője, hogy 2000 ja-

nuár 1-jétől a népfőiskolák szellemi atyjáról, Grundtvigról elnevezett felnőttoktatás-fejlesztési program indul, amely az 1995–99 közötti időszakhoz képest a nem szakképzés irányú felnőttoktatásra fordított EU-támogatás közel négy-öt-szörösét (1550–2550 MEU-t) biztosítja évente 2000–2006 között. A pályázati rendszer az ún. horizontális struktúrához tartozik, tehát bármely európai szervezet (pl. egy kistéleplülés) és csatlakozó ország szervezete közvetlenül pályázhat.

## A magyar népfőiskolák jelenlegi státusza

A három országos jellegű népfőiskolai szervezetből (Katolikus Népfőiskolai Szövetség, Magyar Népfőiskolai Kollégium, MNT) a Magyar Népfőiskolai Társaság a legátógóbb és legnagyobb, s szorosán együttműködik a katolikus szervezettel. Az MNT-nek több mint 130 jogi személyi tagszervezete van, taglétszáma 26 000 fő, tevékenysége több mint 300 településre terjed ki, tanfolyamain évente több mint 20 000 a résztvevők száma. A helyi népfőiskolák, a helyi szervezetek szövetségeit alkotó megyei népfőiskolai egyesületek ún. táji irodákat tartanak fenn, amelyekből 18 működik az országban, nagy általánosságban a megyeszékhelyeken. Az országos szakmai feladatokat az MNT Népfőiskola Intézete látja el, amit az elnökség és az ügyvezető elnök irányít. Főállású munkatársainak száma: 4, felállású illetve mellékállású: 5 fő.

Az 1997/140-es közművelődési törvény a népfőiskolákat a helyi felnőttoktatás-közművelődés egyik alapvető tevékenységi formájaként ismerteti el. Az 1997. évi, a közhasznú szervezetekről szóló törvény alapján az MNT-t kiemelten közhasznúként jegyezték be 1998-ban. Az MNT legfontosabb hazai partneri a helyi önkormányzatok, számos népfőiskola fonódik össze kerthiát körökkel, gazdakörökkel, biokultúra és környezetvédelmi körökkel. A '90-es évek

# Javaslatok a vidékfejlesztés támogatására

középen a népfőiskolai kurzusok közel egyharmada gazdáképzéssel foglalkozott. A Vidék Parlamentjében a népfőiskolák taglétszáma meghatározó, az MNT elnöke a Vidék Parlamentje Kulturális Bizottságának elnöke. Az MNT kiterjedt nemzetközi együttműködést folytat, 1992 óta tagja az Európai Közművelődési Társaságnak (EKT), 1998 óta az EKT elnökségének is. 1994 óta tagja a Felnoítképzés Nemzetközi Tanácsának (FNT), amely globális szintű nemzetközi szakmai szervezet. 1999-ben az MNT elnökét az európai szervezetek megbízásából az FNT európai alelnökévé választották. Az MNT több szakmai szervezettel együtt közreműködik az 1998-as kormányprogramban meghatározott új felnoítképzési törvény tervezetnek véleményezésében, amely új keretrendszerben a népfőiskolák további kiterjedtebb kodifikálására kerül sor. (Lásd MNT 1999/3. sz. *Élethosszú tanítási tartó minőségét a gyakorlatban. Gondolatébresztő a felnoítképzési törvénytervezet vitájához* c. tanulmányt.)

A Magyar Népfőiskolai Társaság megállapodást kötött tagszervezetével, a Mezőföld Népfőiskolai Társasággal (Hantos) a vidékfejlesztési és mezőgazdasági képzési módszertani feladatok elvégzésére. Javaslatokat dolgozott ki a Vidékfejlesztés és népfőiskolák országos tanácskozás alapján és 1999. évi közgyűlésén több szervezeti vonatkozású döntést hozott a terület- és vidékfejlesztéssel összefüggésben.

## A népfőiskolák elmúlt tíz évi munkája és a vidékfejlesztés

Az MNT megalakulása előtt számos, a vidékfejlesztés fogalmába tartozó tevékenységet folytatott és az elmúlt másfél évtizedben megfelelő szervezeti kompetenciát és szellemi tőkét halmozott föl, megfelelő hazai és nemzetközi kapcsolati rendszert alakított ki. Az alábbiakban időrendben a

16. Családsegítő népfőiskolai program (Szolnok megyei kísérlet a Szociális és Családügyi Minisztérium támogatásával 1999)

17. Esélynyújtó, felzárkóztató népfőiskolai képzés fiatal munkanélküliek számára (1997–1999)

18. Európa Tanulmányok az Élethosszú Tanító Művelődés terén – egyetemi, főiskolai specializáció a debreceni KLTE-n (nappali szak) és a Jászberényi Tanítóképző Főiskola budapesti levelező tagozatán (1996–1999)

## Konkrét javaslatok

Az MNT és tagszervezetei az FVM Sparad terve 2000-2006 dokumentum alapján, más szervezetekkel együttműködve vagy önállóan a következő tevékenységekhez tudnak szorosan kapcsolódni:

**Kulturális örökség, idegenforgalom, falusi vendéglátás**

A *kulturális örökségnek* a tárgyánál fontosabb része a szellemi és az erről való helyi tudás, mivel a helyi tudatba és értékre való beépülés és jelenlét nélkül a tárgyi örökség holt anyag. Becélülve a helyi identitás, kohézió egyik legfontosabb forrását, a turizmusnak pedig csak így válhat megfélelően „eladható termékévé”. A népfőiskolák honismereti, hagyományápoló, helytörténeti, néprajzi kurzusai ehhez nagy segítséget adhatnak. (Lásd fentebb az 1., 2. és 3. sz. megvalósult programokat.)

**Idegenforgalom, falusi turizmus:** A népfőiskolák gazdaszervező-képző kurzusai a vendéglátás kultúráját erősítik. Az 1998-99-ben újra induló népfőiskolai idegennyelvi tanácsadás (a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskolával kötött szerződés alapján) az alapfokot és az érintett teret célozza meg.

Az *EAGGF támogatási prioritásai*

A falvak megújítása és fejlesztése, a vidéki értékek védelme területen a falu közösségi megújítá-

esélynyújtó és felzárkóztató népfőiskolai kurzusok tapasztalatainak alkalmazását. (Lásd 13. sz. PHARE-LIEN program.)

A *fejlesztésre javasolt háztartásművelődési és szociális állományának továbbképzése*

A népfőiskolák által felvállalható konkrét feladatok:

- a népfőiskolai szemlélet és módszerek alapvető elsajátítása az érintett szakmai intézmények szakmáinak körében,
- a szakképzéssel foglalkozó tanárok, tanítók vidékfejlesztésben hasznosítható ún. projekt-tanulási módszerének kifejlesztése (probléma- és gyakorlat-központú multidiszciplináris szemlélet és módszer a felnoítképzésben, amely épít a résztvevők tudására és tapasztalataira),
- az EU felnoítképzés-politikájának és gyakorlatának megismertetése,
- nemzetközi tanulmányutak EU tagállamokba a népfőiskolák és szakképző intézmények együttműködésének megismertetése (az elmúlt tíz évben az MNT több mint ezer vidéki szakember külföldi tanulmányújt szervezte meg).

Az MNT gyakorlati javaslatokat tud tenni – elsősorban Egyesült Királyság-beli tapasztalatok alapján – az iskolarendszeren kívüli képzésben részt vevő gyakorló és induló gazdálkodók számára a mezőgazdasági alap-szakképzés megtervezésének, valamint a szakmai továbbképzés illetve az átképzés költségeinek részleges fedezését szolgáló támogatás módszereinek fejlesztésére: egyéni vidéki fejlesztési képzési számlaszám, vidékfejlesztési képzési alap elkülönítése stb. módszerekkel. Minden pályázati projektben a képzés elérheti a támogatás 3–5 %-át.

A pályázók nem is gondolnak képzésre, ha gondolnak, nem választhatnak az igényeik szerint, mert ki vannak „szolgáltatva” a szolgáltatást kínáló intézményeknek, azok között nincs minőségi elvárás. A pályázók nem is gondolnak képzésre, ha gondolnak, nem választhatnak az igényeik szerint, mert ki vannak „szolgáltatva” a szolgáltatást kínáló intézményeknek, azok között nincs minőségi elvárás.

talai alapján (Lásd 11. sz. PHARE program a Szociális szövetkezetek Európai Szövetségével közösen Szabolcs-Szatmár-Bereg és Komárom-Esztergom megyében, 1997–98 dokumentációját).

A *vidéki infrastruktúra fejlesztése és javítása* (A népfőiskolák által felajánlott informatikai, kommunikációs és képzési programok)

- számítástechnikai képzés és információkiosztórendszer kiépítése (hazai és nemzetközi)
- helyi újságok és médiumok szakembereinek továbbképzése, a szaktanácsadási rendszer beépítése a helyi kommunikáció rendszerébe
- helyi öntevékeny képzési formák terjesztése
- népfőiskolai hálózat fejlesztése

**Videkfejlesztési pénzügyi intézményrendszer kiépítése**

Önszervező pénztárak vezetőinek képzése (1. 10. sz.) a Magyar Pénztárszövetséggel közösen (1996–1998). Az MNT, tapasztalatai alapján, a vidéki önszervező pénztári képzést folytatni tudja.

**Szaktanácsadás, program-előkészítés, monitoring**

A *közéleti tájékoztató* témakörben az MNT (lásd a helyi médiászakemberek képzése a 8 pont alatt említettek túl) vállalja nyilvános népfőiskolai fórumok szervezését, továbbá szívesen együttműködik az FVM-el a várhatóan 2000-ban a holland külügyminisztérium által támogatandó „Önkormányzati tájékoztató” c. projektben (magyar partnerek Belügyminisztérium, MNT). Vállalni tudja az állampolgárok információhoz való hozzáférése és az objektiv önkormányzati tájékoztató intézményesítésével és fejlesztésével foglalkozó programba a vidékfejlesztésről szóló önkormányzati tájékoztatói kötelezettség beépítését.

**Egyéb, az FVM-Sparad tervvel közvetlenül nem összefüggő javaslatok**

legfontosabb tevékenységeket csak felsorolni tudjuk, részletes bemutatásukra nincs mód:

1. Siómente Népfőiskola (1984–1986) egy kis-térség átfogó fejlesztése
2. Káli-medence faluszeminárium (1985–1987) egy térség átfogó falufejlesztési programja
3. Falukutató és népfőiskola (*Faluututatósi füzetek 1986*, majd újra *lásd Kemse, 1999*)
4. *Népfőiskola és mezőgazdaság* (1992) Összefoglaló a mezőgazdasági képzést folytató népfőiskolák tevékenységéről és annak fejlesztéséről. Országos tanácskozás, Kunhegyes, 1992
5. *Önkormányzatok és népfőiskolák* (1993–94) együttműködése a helyi társadalom fejlesztése érdekében – tanulmányjűtemény és ajánlás
6. *A nyugati modell* (1995–1999 – kiadvány) általános iskolát elhagyó fiatalok alapfokú szak-képzéséhez juttatása mintagazdasági kertészeti tevékenységgel egybekötve
7. Tanulmányút és foglalkoztatás gazdák számára a dániai Dalum Mezőgazdasági Főiskola és Népfőiskolával való együttműködésben (1996)
8. Az ökológiai gazdálkodás mintagazdasági tevékenységgel egybekötve (Hantos, 1992–1999)
9. Dán-magyar népfőiskolai ösztöndíj-cseretapasolat. 1992–1999 több mint száz fiatal több hónapos képzése Dániában – egybekötve a dán vidékfejlesztés megismerése (Hantos, 1992–1999)
10. Önszervező pénziárak vezetőinek képzése a Magyar Pénzürszövetséggel közösen (1996–1998)
11. Szociálisszövetkezet-fejlesztési program (PHARE) a Szociális Szövetkezetek Európai Szövetségével közösen Szabolcs-Szatmár-Bereg és Komárom-Esztergom megyében, 1997–1998)
12. Együttműködés a REFAR/CEPPAR hálózattal (az Európai Unió falusi térségeiben folyó felülvizsgálati tevékenységet folytató szervezetek tömörítő hálózata – 1996–1999)
13. Funkcionális analfabétizmus és munkakerőpiaci reintegráció (PHARE-LIEN dán-szlovén-magyar országos alapképzés-fejlesztési program Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben, elsősorban a cigányság körében 1998–1999)
14. Együttműködés mezőgazdasági munkanélküliek képzésében (Hantos, Fejér Megyei Munkaügyi Központ, 1998–99)
15. Ifjúságtanácsadó-képzés – munkahely- és livautatási problémák (román-német-magyar Leonardo program 1999–2001)

ségi verseny, az egyéni, helyi speciális igényeket nem tudják figyelembe venni. Ezért összhangban az EU munkakerőpiaci és szakképzés-fejlesztési törekvéseivel, a legolcsóbb és leghatékonyabb, ha a képzési támogatásnak meghatározott része közvetlenül a kedvezményezett (egyéni, csoport) önálló döntési hatáskörébe kerül, megfelelő feltételek és előirások alapján ő választhat a témák és szolgáltatók közül.

A vidékfejlesztési képzési alap, vagy egyéni számla, ösztöndíj különösen az idegen-nyelvi tanoktatás és számítástechnikai alapképzés terén lenne fontos.

**Falufejlesztés és felújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése**  
A népfőiskolai kurzusok előnye, hogy a legkisebb települést is elérve, helyben megszervezhetők. *A falvak vonatkozásában:*

- a települési karaktert őrző és erősítő településstruktúra, utcák és közterületek gondozása, egységes falukép kialakításának megvitatása,

- a falvak történelmi és építészeti emlékeinek, értékeinek helyrehozatala, védelmére kezdeményezések kialakítása,

- a falvakhoz tartozó táji elemek (fasorok, földművek, csatornák stb.) védelme, a tájilleget kifejező és őrző építész-szabályozás kidolgozása,

- a falvak önellátási és helyi szolgáltatási rendszerének kifejlesztése.

*A tárgyak, tanyák térségek vonatkozásában:*

- organikus gazdálkodási formák kialakítása,

- alternatív energiafelhasználás elterjesztése,

- a szociális és közbiztonságot megteremtő szervezeti keretek és intézmények létrehozása, működtetése,

- a ritkán lakott területek speciális ellátási és szolgáltatási rendszerének kialakítása,

- szociális kényesztől lakott tanyák funkcionális felülvizsgálata, a falvakon belüli szociális gondoskodás megszervezése. (Lásd a fentebb felsorolt, megvalósult tevékenységek közül a közvetlenül hasznosítható 1–5, 14–16. számúakat.)

*Az intézkedést érintő nemzeti jogszabályok körébe tartozik még a fentebb említetteken kívül a közhasznú szervezetekről szóló 1997/CLVI tv., az 1997/ CXI. sz. közművelődésről szóló tv.*

**Alternatív jövetelemeszerzést biztosító gazdasági tevékenységek fejlesztése**

Az MNT közvetlen hasznosításra ajánlja a szociális szövetkezetek fejlesztésére vonatkozó tapasz-

1. A Vidékfejlesztést segítő népfőiskolai képzés kézikönyveinek kidolgozása és kiadása. (Olyan gyakorlati kézikönyvek, amelyek a legkisebb településen is használhatók útmutatóként)

2. A Grundtvig EU felnőttképzési program keretében a vidékfejlesztéssel foglalkozó felnőttképzési programok összekapcsolásának támogatása

3. A felnőttképzési törvény előkészítése során az Oktatási Minisztériummal folytatott konzultációk alapján a törvényben szorgalmazni kell a felnőttképzési kutatásokat. Ezen belül igen fontos a „humán erőforrás-fejlesztés” és az „élet-hosszian tartó művelődés” EU szintű, és az EU tagállamok nemzeti programjainak megismerése. A humán erőforrás helyzete regionális adatrendszer messzemenő fejlesztése szükséges az Eurostat módszerekkel összhangban.

4. Az Európai Közművelődési Társágon keresztül a legfontosabb, népfőiskolai szempontból példántréki országokban (Németország, Svájc, Ausztria, Belgium, Hollandia, Dánia, Norvégia, Svédország, Finnország) a vidékfejlesztéssel foglalkozó szakemberek számára tanulmányutak szervezése: az illető ország vidékfejlesztésének, a szakképzés, felsőoktatás, népfőiskolák együttműködésének, a Leader programnak a tanulmányozására; partnerek megismerése és bevonása a későbbiekben megvalósítandó projektek előkészítésé végett, a Leader és más, European Social Fund, Cohesive Fund, Structural Fund stb. vidékfejlesztési érdekkörbe tartozó későbbi programok megismerésére.

5. Az Európa Tanulmányok az Élethosszian Tartó Művelődés Terén c. képzés integrálása a felsőoktatási agrárszakember-képzésbe, a népfőiskolai vezető-képzési fakultáció elindítása több mezőgazdasági felsőoktatási intézményben.

6. A Felnőttképzés Nemzetközi Tanácsa keretében az EU-hoz csatlakozni akaró, de attól még távol álló országok, valamint az Európán kívüli országok számára komplex vidékfejlesztési tanulmányokra és ösztöndíjak meghirdetése Magyarországra (EU és más támogatásokból) a magyar vidékfejlesztési know how export és a mezőgazdaság imázs, az exportja elősegítése érdekében.

Budapest, 1999 december 11.

Magyar Népfőiskolai Társaság  
Népfőiskola Intézete